

Posudek diplomové práce

Eva Palivodová: Ocharana hranic a vytváření vnějšího nepřítele v Československu v letech 1948-1956, Praha 2010, 283 s. (i s přílohami)

Ačkoliv patří soudobé dějiny k badatelským oblastem, které se stále rozvíjejí, přesto lze jmenovat mnohá témata těšící se pozornosti českého dějepisce již delší dobu. Po pádu komunismu se k nim zařadil i výzkum represivního aparátu vládnoucí moci včetně jeho konkrétních praktik. Stačí jmenovat texty věnované vězeňství, politickým procesům, postihům jednotlivých společenských skupin, osudům vězňů atd. Mezi těmito tématy bychom našli i výzkum železné opony, jež se stala v průběhu prakticky celé 2. poloviny 20. století výmluvným symbolem vlády komunistické moci nad českou společností. Ostatně když vznikala německá publikace *Erinnerungsorte der DDR*, zařadili editoři této zajímavé publikace mezi východoněmecká místa paměti i Berlínskou zeď. V této souvislosti by bylo zajímavé zamyslet se nad skutečností, zda i v českém prostředí je možné hovořit o železné oponě jako o výrazném místě paměti. Že však železná opona nebyla jen kusem drátu s vysokým napětím, ale měla i svou symbolickou funkci a význam, dokazuje i předkládaný text Evy Palivodové.

Konkrétním tématem autorčiny závěrečné práce je *Ochrana hranic a vytváření vnějšího nepřítele v Československu v letech 1948-1956*. Jak je zřetelné, v rámci pojednání o československé „západní“ hranici propojila autorka hned dvě dílčí otázky – faktickou existenci ochrany hranic i naznačenou symboliku, která byla v souvislosti s ochranou státního území spojena. Vyjádřeno jinak, v rámci jednoho tématu poukázala na vzájemnou provázanost reálné i symbolické politiky a praktických opatření poúnorové komunistické moci.

Takto koncipované práci plně odpovídá její vnitřní struktura. Po nutném úvodu, v němž pisatelka naznačuje východiska, pramennou základnu i sekundární zdroje výzkumu, přistoupila nejprve k popisu způsobů a organizaci ochrany hranic v minulosti. Tímto si vytvořila nutný kontext pro zasazení komunistické ostrahy hranic do historických souvislostí. Jak totiž mimo jiné plyne z její práce, komunistická praxe v systému ochrany hranice plynule navazovala na předcházející vývoj střežení státního území. Postupně připomněla způsoby střežení a zajištění hranice až do roku 1951, kdy došlo k zavedení vojskové ochrany státních

hranic. S vytvářením železné opony souvisely změny v organizaci života daných oblastí československého pohraničí. Došlo k vytvoření hraničního a zakázaného pásma. Život v pohraničí tudíž doznal citlivých změn, kterých si pisatelka rovněž všímá.

Železná opona však byla jen hmotným artefaktem. Československé veřejnosti měla dodávat jistotu pohraniční stráž. Té se Eva Palivodová věnuje v samostatném oddíle, v němž zkoumá konkrétní fungování 9. brigády Pohraniční stráže v Poběžovicích a životy jejích členů. Zajímá se o jejich životní podmínky, politickou a ideologickou indoktrinaci i neméně zajímavé vztahy členů brigády s okolním obyvatelstvem. Na konkrétních příkladech ukazuje, že všední den u Pohraniční stráže měl často daleko k plakátově vykreslované propagandě komunistické moci. Tato část pak tvoří přirozený přechod k druhé větší části předkládané práce, sice k tématu dobové propagandy a vytváření obrazu vnějšího nepřítele. Pisatelka se rozepisuje o teoretických východiscích svého pojetí pojednávané problematiky, přibližuje nástroje propagandy a její organizaci obecně i konkrétně v případě dobového Československa.

V rámci role propagandy svázané s ostrahou „západní“ hranice státu pojednala autorka jak o těch dobrých, těch, kteří stáli na stráži lidově demokratického státu, tak i o těch zlých, před nimiž byli „občané“ „ideálními“ pohraničníky chráněni. Dostatek podkladů ji navíc umožnil vytvořit nejen jeden obecný typ vnějšího nepřítele, ale rozvést přímo typologii nepřátel. Mezi nimi hrály klíčovou roli Spojené státy americké, připomínanou hrozbou bylo „revanšistické“ Německo (to zlé) či přísluhovačský Vatikán. V rámci typologie nepřátel a jejich obrazů je přitom zajímavé sledovat opakující se stereotypy, jež se táhnou ve fantazii a představách české společnosti již od 19. století.

Hodnotit předkládanou práci pro mě, coby vedoucího, nepředstavuje prakticky žádný problém. Výzkum probíhal a text vznikl na základě pravidelných konzultací. Na výsledku práce oceňuji výše naznačenou celistvost, tj. zpracování faktické i symbolické stránky problému. Pisatelka se nezalekla složitosti problematiky konstrukce obrazů nepřítele, seznámila se s prostředím, o němž psala. Kontaktovala pamětníka, jehož výpověď její celkový výklad pouze dokresluje. Práce je tak založena na osobní práci s prameny písemné povahy. Oceňuji i ne vždy samozřejmou práci se zahraniční literaturou a inspiraci u dalších společenských disciplín, především antropologie i psychologie. Za pozornost stojí i rozsah práce, přičemž čtenář nemá nikde v textu pocit, že by ztrácel souvislosti. Každý oddíl tvoří důležitou součást celku. Určitým limitem pisatelčiny práce je nedostatek, ba faktická neexistence dobových teoretických materiálů věnovaných propagandě. Odkázána byla pouze

na podklady pozdější. I s tímto úskalím se podle mého soudu vypořádala vhodným způsobem. Samostatnou kapitolu by mohla tvořit i problematika vytváření obrazů vnitřního nepřítele. Té se snad bude pisatelka věnovat v další své práci. Stejně tak zajímavou součástí by mohla být kapitola věnovaná právě obrazu železné opony v myšlení a vzpomínkách pamětníků. Je však pravdou, že tento námět napadl i samotného vedoucího práce až v okamžiku psaní posudku. Necht' je tedy motivací autorce k dalšímu výzkumu.

V tuto chvíli tedy rád doporučuji závěrečnou práci Evy Palivodové k úspěšné obhajobě a hodnotím ji jako **výbornou** s tím, že vybrané části práce by měly být rozpracovány a uveřejněny ve formě samostatných odborných článků. Práce může být rovněž uznána i jako práce rigorozní.

V Praze dne 4. září 2010

dr. Jan Randák